

1. TÜRKİYE ÇOCUK HAKLARI KONGRESİ

I. TÜRKİYE ÇOCUK HAKLARI KONGRESİ YETİŞKİN BİLDİRİLERİ KİTABI

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Aydın Gülan
Mustafa Ruhi Şirin
Memduh Cemil Şirin

CİLT 1

Yıldız, H., Seferoğlu, S. S. ve İpek, S. (2011). Hayatta en iyi şeyler öncelikle çocukların hakkıdır! *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı, Cilt-1, s. 349-364.* Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÇOCUK VAKFI

YAYINLARI

ÇOCUK VAKFI YAYINLARI: 90
I. TÜRKİYE ÇOCUK HAKLARI KONGRESİ
YAYIN Dizisi: 15

Yayın yönetmeni : Mustafa Ruhi Şirin
Kapak ve iç tasarım : Lokomotif
Son okuma : Yüksel Kanar
Baskı-cilt : Erkam Matbaası-0212 671 07 00
Baskı tarihi : Şubat 2011
Birinci baskı : 1250 adet

ISBN: 978-975-552-086-5

Bu kitap, Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla yayımlanmıştır.

Kapak fotoğrafı için Ara Güler'e teşekkürlerimizle...

*Yetişkin Bildirileri Kitabı 1. ve 2. ciltlerinin tashihlerini yapan;
Ahmet Akçakaya, Mustafa Aldı, Ridvan Karabulut, Nuray Kaya,
Elif Konar, Faruk Levent'e teşekkürlerimizle...*

ÇOCUK VAKFI YAYINLARI

Zafer Sokağı No 17

34371 Nişantaşı – İstanbul

Telefon : 0 212 240 41 96 – 240 23 83

Belgegeçer : 0 212 230 01 25

elektronik posta : bilgi@cocukvakfi.org.tr

internet sitesi : www.cocukvakfi.org.tr

HAYATTA EN İYİ ŞEYLER ÖNCELİKLE ÇOCUKLARIN HAKKIDIR!

Hatice YILDIZ		
<i>İskilip Lisesi</i>		
S. Sadi SEFEROĞLU		
<i>Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, BÖTE Bölümü</i>		
Süleyman İPEK		
<i>İskilip Lisesi, İskilip</i>		

Özet:

Toplumumuzda yetişkinler “Hayatta en iyi şeyler öncelikle çocukların hakkıdır.” düşüncesini sıkça dile getirirler. Ancak bu düşüncenin hayata nasıl geçirileceğine yönelik fazla eylem gerçekleştirilmez. Bu çalışmanın amacı Çorum İskilip'teki 6, 7, 8, 9. sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Katılımcılarını İskilip'ten 131 öğrencinin oluşturduğu araştırma verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen anket aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde yüzde, frekans ve ortalamalar hesaplanmıştır. Açık uçlu sorularda içerik analizi yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre çocuklar en çok “her türlü şiddete, zihinsel, bedensel saldırıya, kötü davranışlara karşı korunma güvencesi” şeklinde belirtilen hakların gerekliliğine inandıklarını belirtmektedirler. Bulgulara göre ayrıca teknoloji kullanımı arttıkça çocukların çocuk haklarına ilişkin farkındalık düzeyleri de artmaktadır. Bu bulgulardan hareketle, okullarda çocuk hakları konusunda bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, bu amaçla teknolojinin etkin kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, çocukların görüşleri, çocuk bakışı, çocuk hakları ve yasal düzenlemeler, çocuk hakları ve uygulamalar.

1. Giriş

Demokrasi ve insan hakları günümüzün en önemli çağdaşlık ölçütleri olarak kabul edilmektedir. Bir ülkenin çağdaş dünyadaki yeri ve saygınlığı, o ülkenin demokrasi ve insan haklarına vermiş olduğu değerle ölçülmektedir. İnsan hakları gibi çocuk hakları da evrenselidir. Bu çerçevede bireyler için her konuda evrensel haklar tanımlanırken, çocuğa gelişmemiş bir varlık olarak değil; kendine özgü gereksinimleri, kendine özgü hakları bulunan korunması gerekli bir varlık olarak bakılması öngörülmektedir. Öte yandan toplumumuzun geleceğine güvenle bakabilmesi çocuklarımızın aydın ve bilinçli olması ile ilişkilidir. Bu nedenle toplumumuzun geleceği olan çocuklarımızın çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesinin güvenli bir gelecek için zorunlu olduğu söylenebilir.

Çocuklar ve çocuk haklarının dünyadaki durumu birçok kuruluş tarafından araştırılmakta ve mevcut durum incelenip sorunlar ve çözüm önerileri üretilmeye çalışılmaktadır. UNICEF'in *Dünyadaki Çocukların Durumu* isimli raporunda çocukların ve çocuk haklarının durumunda 1919'dan günümüze dek gözlenen iyileşmelere dikkat çekilmiştir. Söz konusu raporda; ayrıca çocukların haklarının sağlanabilmesi konusunda en önemli engelin yoksulluk olduğu saptanmıştır. Yoksulluk sorunu, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Binyıl Kalkınma Hedefleri'nde ilk sırada yer almaktadır (BMKP Binyıl Kalkınma Hedefleri). Yoksulluğun yanı sıra eğitim hakkından, sağlık hakkından bahsedilerek bu konulardaki eksiklerin giderilmesi için birtakım hedefler belirtilmiştir. Binyıl Kalkınma Hedefleri Türkiye raporu incelendiğinde, özellikle toplumsal cinsiyet ve coğrafyaya bağlı olarak, Türkiye'de bazı yapısal eşitsizliklerin olduğu görülmektedir. Türkiye'de karşılaşılmaması muhtemel önemli zorlukların ve yapısal engellerin olduğu alan olan Amaç 3'e (toplumsal cinsiyet eşitsizliği) özel önem verilmesi gerekmektedir. Yoksulluk konusunda ise, Türkiye'de TÜİK ve Dünya Bankası Ortak Yoksulluk Değerlendirmesi Raporu (2004) sonuçlarına göre 2002'de yüzde 1,35 olan gıda yoksulluğu oranı 2008 yılında yüzde 0,54'tür. Türkiye'de günlük geliri bir doların altında olan nüfus bulunmamakta, gıda yoksulluğu da oldukça düşük bir düzeyde seyretmektedir.

Yapılan çalışmalarda görüldüğü gibi çocukların yaşadığı ortamlarda haklarını gereği gibi kullanabilmelerinde bazı engeller bulunmaktadır. Türkiye engelleri ortadan kaldırmak için çeşitli adımlar atmaktadır. Örneğin; ülkemizin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülükleri çerçevesinde, 26 Mayıs 2000 tarih ve 2000/14 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile oluşturulan "Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme üst ve Alt Kurulları" 22 Haziran 2001 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Günlük hayatta çocuk hakları ihlalleriyle ilgili olarak yaşanan olaylar çocuk hakları konusunda Türkiye'nin durumunu göstermektedir. Aşağıda bu olayların aktarıldığı bazı haberlerden örnekler yer almaktadır:

"Babama berdel olmak istemiyorum."

Babasının kaçırdığı kadına karşılık kendisini 'takas' istiyorlar. İnşaatlarda boyacılık

yaparak geçimini sağlayan evli ve 5 çocuk babası İzzet G., 17 yaşındaki K.Ş.'yi kaçırdı. K.Ş.'nin ailesi kadınlara karşılık istediği 50 bin lira parayı alamayınca, İzzet G.'nin 17 yaşındaki kızı lise ikinci sınıf öğrencisi E.G.'yi berdel istedi. Kaçırılma korkusuyla okula gidemeyen E.G., "Babama asla berdel olmam, ben okumak istiyorum" dedi.

"Çocuk İstismarı"

İstanbul Güvenlik Şube Müdürlüğü ekiplerince çeşitli ilçelerde geçen hafta yapılan operasyonlarda 77'si çocuk istismarına yönelik 5 bin 50 adet porno içerikli VCD ve DVD ele geçirildi. Porno içerikli VCD ve DVD'lerden 77'sinin çocuk istismarına yönelik olduğu anlaşıldı. 15 kişi hakkında yasal işlem yapıldı.

"Yoksulluk Suça İtiyor- Çocuk suçlular kanayan yara"

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nce yapılan bir araştırma 2004 yılında çocukların karıştıkları suçlarda 2003 yılına oranla yüzde 30'un üzerinde artış yaşandığını ortaya koydu. Buna karşın çocukların tutuklanmasında azalma görüldü. Araştırmamanın sonucunda "çocuk suçlarının polisiye önlemlerle çözülemeyeceği" tespitine yer verildi.

Bu haberlere benzer birçok haber her gün gözlenmektedir. Bu haberlerde de gözlenen sorunları derlemek ve çözüm üretmek amacıyla Sivil Toplum Kuruluşları çocuk haklarıyla ilgili sorunları raporlaştırmıştır. Yapılan bir çalışmada aşağıdaki noktalara dikkat çekilmiştir:

Türkiye'nin sözleşmeye eğitim, kendi dilini kullanma ve kültürünü geliştirme konularında koyduğu çekinceler hala duruyor. Çocuk adalet sistemi konusunda gelişme olmasına rağmen Çocuk Koruma Kanunu'nda eksiklikler var. Kesin bilgi bulunmamakla birlikte, çocukların dörtte birinin nüfusa kaydının yapılmaması birçok hizmetten yararlanamamalarına sebep oluyor. Sistemik ve tüm çocukları kapsayan verilerin bulunmaması da anlamlı politikaların oluşturulup uygulanmasının önünde engeldir. Çocuklarla ilgili hak ihlallerini takip edecek bağımsız bir izleme mekanizması yok.

Dikkat çekilen noktaları destekleyecek bir başka çalışma Çocuk Vakfı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu vakfın *Türkiye'nin Çocuk Karnesi* başlıklı çalışmasında yoksulluk, eğitim, sosyal güvenlik gibi konularda Türkiye karnesinin zayıflarla dolu olduğu belirtilmektedir.

Sorunların çözümü için bazı çalışmalarda medya boyutu ele alınmıştır. Örneğin RTÜK'ün, yayınların içeriğini denetleyerek, çocukları korumak için özellikle şiddet içerikli yayınlar konusunda önlemleri bulunmaktadır.

Çocuk haklarının varlık kazanması her çocuğun gelişip maksimum potansiyeline ulaşabileceği, şiddet ve yokluktan uzak, sağlıklı olabileceği, oynayıp öğrenebileceği ortamlarda güven içinde bakılıp büyütüldüğü bir çocukluğa işaret eder. Geleceğimizi emanet edecek her yönden sağlıklı nesillerin yetişmesi için toplumumuzda "Çocuk nedir?" ve "Çocuk hakları nelerdir?*" gibi sorulara yanıtlar aramanın önemli ve gerekli olduğu ileri sürülebilir. Türkiye'de bu sorulara verilen yanıtlar birçok diğer toplumda olduğu gibi yetişkinler tarafından verilmektedir. Bu çalışmada ise amaç bu konulara çocukların nasıl baktıklarını ortaya koymaktır. Başka bir ifadeyle bu çalışma çocuk gözüyle çocuk kavramını ve çocuk haklarına bakışı değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Her zaman söz hakkının öncelikle büyüklere verildiği çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada durum çocukların bakış açısıyla incelenmiştir. Çalışmada çocukların istek ve önerileri ön plana çıkarılmıştır. Çalışmada; ayrıca çocukların görüşlerinin çeşitli değişkenlere göre nasıl farklılaştığı da ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmayla ilgili bir diğer nokta ise, teknoloji kullanımıyla ilgilidir. Çocuk haklarıyla ilgili yapılan çalışmalarda, çocuklar yoğun olarak etkileşimde buldukları halde, teknoloji kullanımının bir değişken olarak ele alınmadığı gözlenmektedir. Günümüzde hızlı gelişen teknoloji yediden yetmişe herkesi etkilerken özellikle çocukların bilgisayar ve internet kullanım oranları çocuk haklarına bakış açılarında önemli farklılıklar yaratma konusunda dikkate değer bir değişken olarak ele alınmalıdır. Çocukların teknoloji kullanımlarının yanı sıra anne ve babanın teknoloji kullanımı da çocuklar haklarına bakışlarında farkındalık düzeyleriyle ilişkili bir değişken olarak değerlendirilebilir.

1.1. Problem ve çalışmanın amacı

Bu çalışmanın amacı İlköğretim 6-7-8. sınıflar ve lise 1. sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmada; ayrıca çocuklardan alınan görüşler değerlendirilirken toplumumuzda ayrımcılığın nedenleri ve kabul edilen bazı değişkenlerle ilişkisine de bakılmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim 6-7-8. sınıflar ve lise 1.sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri nedir?

2. İlköğretim 6-7-8. sınıflar ve lise 1.sınıf öğrencilerinin;

Çocuk ve çocuk haklarına ilişkin görüşleri cinsiyet, akademik düzey, anne- baba eğitim durumu ve mesleği, kardeş sayısı, ailenin aylık gelir durumu, yerleşim birimi ve teknoloji kullanım oranına (bilgisayar, internet kullanım süresi ve sıklığı) göre farklılık göstermekte midir?

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde sırasıyla bu çalışmada izlenen yöntem, bulgular, bulgularla ilgili tartışma, sonuç ve öneriler sunulmaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışma Çorum İskilip'teki 6, 7, 8 ve lise 1.sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir çalışmadır.

2.1. Araştırmanın modeli

Araştırmada betimsel tarama modeli ve nitel araştırma karma modeli kullanılmıştır. Bu araştırma var olan durumu betimlemeyi amaçlandığından dolayı araştırma, tarama modelinde yapılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan

birey, olay ya da nesne kendi koşulları içinde ve var olduğu şekilde tanımlanmaya çalışılır. Olayları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek/örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Bu kapsamda ilköğretim 2. kademe ve lise 1.sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri betimlenmeye çalışılmıştır.

2.2. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Çorum İli İskilip İlçe merkezinde bulunan toplam iki ilköğretim okulu ve bir genel lisede öğrenim gören toplam 131 öğrenci oluşturmaktadır (Tablo1). Veri toplama aracı olarak kullanılan anket, çalışmanın başlangıcında 11-18 yaşları arasındaki 220 öğrenciye uygulandı. Ancak bazı anketlerde gözlenen boşluklardan dolayı veri kayıplarının yaşandığı 89 anket değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu, Bilgisayar, İnternet Kullanım Yılına ve Süresine Göre Dağılımı

Demografik Özellikler		F	%
Cinsiyet	Kadın	61	46,56
	Erkek	70	53,44
	Toplam	131	100
Yaş	11-13 Yaş	45	34,3
	14-16 Yaş	86	65,7
	Toplam	131	100
Eğitim Durumu	İlköğretim 2 Kademe	57	43,5
	Ortaöğretim	74	56,5
	Toplam	131	100

Hem bilgisayar kullanma süresi hem de internet kullanma süresi bakımından katılımcıların büyük çoğunluğunun 1-3 yıl (%50 ve %50) ve 4-6 yıl (%35 ve %35) aralığında yoğunlaştığı gözlenmektedir. Günlük internet kullanma sıklığı açısından ise katılımcıların 1-3 (%78) saat diliminde toplandığı anlaşılmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Bilgisayar ve İnternet Kullanım Süresine Göre Dağılımı

Bilgisayar-İnternet Kullanım	Sıklığı	F	%
Bilgisayar Kullanım Süresi	1-3 Yıl	65	49,6
	4-6 Yıl	46	35,2
	7-9 Yıl	18	13,7
	10 Yıl ve üstü	2	1,5
	Toplam	131	100

İnternet Kullanım Süresi	1-3 Yıl	70	53,5
	4-6 Yıl	48	36,6
	7-9 Yıl	10	7,6
	10 ve üstü	3	2,3
	Toplam	131	100
Günlük İnternet Kullanım Süresi	1-3 Saat	100	78,7
	4-6 Saat	20	15,7
	7-9 Saat	6	4,7
	10 Saat ve üstü	1	,9
	Toplam	127	100

2.3. Verilerin toplanması

Çalışmada öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini belirlemek için araştırmacılar tarafından “Çocuk Hakları Konusunda Öğrenci Görüşleri” başlıklı bir anket geliştirilmiştir. Anket geliştirilirken öncelikle alan taranmış ve anket maddeleri oluşturulmuştur. Daha sonra anket, çeşitli alanlardan, konuyla ilgili uzmanlara yollanarak uzmanların görüşleri alınmıştır. Yapılan öneriler ışığında bazı maddeler çıkarılmış, bazı maddeler yeniden yazılmış, bazı maddelerde de ifadeler düzeltilmiştir. Anket daha sonra bir grup öğrenciye uygulanmış ve alınan geri bildirimler ışığında ankete son hali verilmiştir. Anketin; ilk bölümünde kişisel bilgiler, ikinci bölümünde bilgisayar ve internet kullanımıyla ilgili sorular, üçüncü bölümünde çocuk haklarıyla ilgili görüşlerin alındığı 28 soru ve dördüncü bölümünde de yine çocuk haklarıyla ilgili görüşlerin alındığı açık uçlu sorular bulunmaktadır.

Ankette bulunan 28 soru “Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde 5’li likert tipindedir. Bu derecelendirmede değerlendirme aralıkları; “Hiç Katılmıyorum (0.00–1.79), Katılmıyorum (1.80–2.59), Kararsızım (2.60–3.39), Katılıyorum (3.40–4.19) ve Tamamen Katılıyorum (4.20–5.00)” şeklindedir. Bulgular ve yorumlar bu değerlendirme aralıklarına göre ele alınmıştır.

2.4. Verilerin çözümlenmesi

Elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Science) programı kullanılmış ve değişkenlere bağlı olarak aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar hesaplanmış; t-testi, Kruskal Wallis H testi ve ANOVA kullanılmıştır. Çocuk hakları ile ilgili açık uçlu sorularda, içerik analizi yöntemi ile yüzde ve frekans hesabı yapılmıştır.

Katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koyan betimsel istatistik ve puan dağılımı grafikleri de oluşturulmuştur. Katılımcıların, alt problemlerde belirtilen, çocukların haklarına ilişkin görüşlerinin yer aldığı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığı ANOVA testi ile test edilmiştir.

3. Bulgular ve yorum

Bu bölümde Çorum İli İskilip ilçe merkezinde bulunan ilköğretim 2. kademe ve lise 9. sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla toplanan verilerin analizleri sonucu ortaya çıkan bulgular ve ulaşılan bulgularla ilgili tartışma ve yorumlar yer almaktadır.

3.1. Katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri

Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin dağılımının verildiği Tablo 3 incelendiğinde, katılımcılar tarafından en çok kabul gören çocuk hakları sırasıyla; “Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçların sağlanması” (m. 3), “Zarar görülmediği sürece anne ve babayla birlikte yaşama” (m. 7) ve “Cinsel istismara karşı korunma güvencesi sağlanması” (m. 21) şeklindedir. Bu durum katılımcıların her türlü temel ihtiyaçların sağlanması yönündeki çocuk haklarına duyarlı olduğunu, olumlu bir aile ortamında yaşamayı istediklerini ve giriş bölümünde bahsedilen cinsel istismara karşı korunmak istediklerini göstermektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Anket Maddeleri	%	\bar{X}	SS
3.	Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın sağlanması	79,9	4,67	,78
7.	Zarar görmediğiniz sürece anne ve babanızla birlikte yaşama	75,2	4,49	1,04
21.	Cinsel istismara karşı korunma güvencesi	74,8	4,53	1,00
10.	Hasta olduğunuzda sağlık yardımı görme	69,8	4,47	,01
1.	Din, dil, renk, ırk, cinsiyet ve sosyal grubunuz ne olursa olsun saygı görme	69,6	4,43	1,07
24.	Uyuşturucu ve zihni etkileyen maddelerin kullanımından korunma	69,1	4,43	1,09
2.	İhtiyaç duyduğunuzda size özen gösterecek, koruyacak kişilere sahip olma	68,9	4,54	,85
19.	Her türlü şiddete, zihinsel veya bedensel saldırı ve kötü davranışlara karşı korunma güvencesi	66,7	4,77	3,84
6.	Sizi ilgilendiren olaylarda istek ve dileklerinizin dikkate alınması	65,6	4,47	,85
16.	Dinlenmek ve boş zamanlarınızı değerlendirme	65,4	4,40	1,05
17.	Oyun oynama ve yaşınıza uygun eğlence etkinliklerine katılma	65	4,42	1,01
20.	Aile içi şiddete karşı korunma güvencesi	64,2	4,42	,97
28.	Sağlığınız, beslenmeniz ve çevre sağlığı hakkında bilgilendirilme	61,1	4,35	1,02
25.	Savaş, yangın, deprem, sel gibi olağan üstü durumlarda öncelikli yardım görme	60,6	4,27	1,15
12.	Okul kurallarının kişiliğinizi rencide etmemesi	58,8	4,36	1,80

22.	Yasalara veya kurallara aykırı davranışta bulunduğunuzda,yasal yardım alma	57,7	4,56	4,14
23.	Yaşınıza uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunma	57,6	4,58	4,12
5.	Sizi ilgilendiren konularla ilgili kararlara katılma	57	4,34	,98
18.	Kültürel ve sanatsal etkinliklere serbestçe katılma	56,8	4,67	3,76
15.	Kendi kültürel kimliğinize, dininize ve değerlerinize, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygınızın geliştirilmesi için teşvik edilme	55,3	4,30	,97
14.	Bilgi ve iletişim teknolojileri kaynaklarından, bedensel ve zihinsel yapınızı geliştirmeye yönelik bilgi edinmenizi sağlayacak yardım, bilgi alma	55,2	4,21	1,13
4.	Ruhsal gereksinimlerinizi karşılamak için uzman yardımı alma	30,9	3,54	1,25
27.	Kendinizi iyi hissetmediğinizde bir uzmandan yardım görme şansı	30,4	4,12	1,08
13.	Okul disiplini cezalarının haklarınıza ve saygınıza uygun olma güvencesi	25	4,18	1,16
11.	Besleyici yiyecek ve içecek yardımı alma	21	3,96	1,37
8.	Hatalı davranışlarda bulunduğunuzda çevrenizdeki insanlar tarafından küçük düşürülmeme	15,9	3,72	1,54
26.	Yetişkin olmadan bir savaşta görev almama	15,3	3,72	1,50
9.	Fiziksel görünüşünüzden dolayı küçük düşürülmeme	13,6	3,93	1,52

Tablo 3'e göre katılımcıların en az olumlu görüşe sahip oldukları maddeler; "Hatalı davranışlarda bulunulduğunda çevredeki insanlar tarafından küçük düşürülmeme" (m.8), "Yetişkin olmadan bir savaşta görev almama" (m.26) ve "Fiziksel görünüşten dolayı küçük düşürülmeme" (m.9) gibi konulardadır. Bu durum; katılımcıların ruhsal gereksinimleri, çocukların çevre ile ilişkilerinde küçük düşürülmesi ve dünyanın gündeminde olan savaşlardaki çocuk hakları konusunda duyarsız olduklarını göstermektedir.

3.1.1. Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin cinsiyete göre değerlendirilmesi

Tablo 4'te de görüldüğü gibi öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir, $t(129) = 2,92, p < .05$. Bu verilerden erkek öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin kabulleri ($\bar{X} = 116,61$) kadın öğrencilerininkine ($\bar{X} = 125,79$) göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşleri Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

Cinsiyet	f	%	\bar{X}	S	sd	t	p
Erkek	70	53,44	116,61	20,18	129	2,92	,004
Kadın	61	46,56	125,79	14,89			
Toplam	131	100					

[$t(129) = 2,92, p < .05$]

3.1.2. Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin öğrenim düzeyine göre değerlendirilmesi

Öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri, öğrenim düzeyine göre, Kruskal Wallis H Testi ile karşılaştırılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Öğrencilerinin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşleri Toplam Puanlarının Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Düzeyi	f	%	Ortalama Sırası	sd	p
İlköğretim 2. kademe	50	38,16	74,26	1	,050
Ortaöğretim	81	61,84	60,90		
Toplam	131	100			

Tablo 5'te de görüldüğü gibi öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrencilerin öğrenim düzeyine göre farklılık göstermektedir ($X=3,834$ $p < .05$). Farklılık, ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin görüşlerinin ortalamasının ilköğretim 2. kademe öğrencilere oranla daha düşük olması şeklindedir.

3.1.3. Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin anne eğitim durumuna göre değerlendirilmesi

Öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin toplam puanlarının, annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması Tablo 6'da verilmektedir. Bu sonuçların hesaplanmasında Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Teste göre öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri ile öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir ($X=15,459$; $p < .05$). Gruplar arasında anlamlı bir farklılıkla paralel olarak anneleri üniversite mezunu olan öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin ortalaması daha yüksektir.

Tablo 6. Öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Toplam Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Anne Eğitim Durumu	f	%	Ortalama Sırası	sd	p
Okuma yazma yok	6	4,6	47,33	5	,009
İlköğretim	74	56,5	60,20		
Ortaokul	21	16	81,81		
Lise	18	13,7	69,17		
Üniversite	9	6,9	87,56		
Lisansüstü	3	2,3	14,33		
Toplam	129	xxx			

3.1.4. Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin baba eğitim durumuna göre değerlendirilmesi

Katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre de farklılık göstermektedir (Tablo 7) [$X= 11,889$; $p<.05$].

Tablo 7. Öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Toplam Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Baba Eğitim Durumu	f	%	Ortalama Sırası	sd	p
Okuma yazma yok	6	4,7	47,33	5	,036
İlköğretim	73	56,5	60,20		
Ortaokul	21	16,3	81,81		
Lise	18	13,9	69,17		
Üniversite	8	6,3	87,56		
Lisansüstü	3	2,3	14,33		
Toplam	129	100			

Tablodaki verilere göre katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin, babalarının eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmektedir. Hem anne hem de babanın eğitim durumları katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerini etkilemektedir. Bu bağlamda çocuk eğitiminden sorumlu ana-baba ve diğer yetişkinlere yönelik olmak üzere ayrıca bazı eğitim programlarının yürütülmesinin uygun olduğu söylenebilir.

3.1.5. Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin kardeş sayısına göre değerlendirilmesi

Kruskal Wallis H Testi Sonuçlarına göre katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrencilerin kardeş sayılarına göre farklılık göstermemektedir (Tablo 8) ($X=1,556$ $P >.05$). Bu tablo incelendiğinde kardeşi olmayan katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin, diğer gruplarınkine göre görece olarak daha az olumlu olduğu görülmektedir. Bu durum bir ya da iki kardeşe sahip olan katılımcıların daha sahiplenici tavırda olduklarını ve bu nedenle çocuk haklarına daha duyarlı bir görüşte buldukları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 8. Öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Toplam Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi Sonuçları)

Kardeş Sayısı	f	%	Ortalama Sırası	Sd	p
Kardeş yok	3	2,3	42,83	3	,670
1-2 kardeş	86	65,6	65,02		
3 ve daha fazla	42	32,1	69,61		
Toplam	131	100			

3.1.6. Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin ailenin aylık gelir durumuna göre değerlendirilmesi

Tablo 9'da görüldüğü gibi, katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre farklılık göstermemektedir [$F(2,127) = 897$; $P > .05$] tir. Bu durumda katılımcıların ailelerinin gelir düzeylerinin farklı olmasının katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark yaratmadığı söylenebilir.

Tablo 9. Öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Toplam Puanlarının Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Ailenin Aylık Gelir Durumu	f	%	sd	p
Düşük	14	10,8		,410
Orta	100	76,9	2	
Yüksek	16	12,3	127	
Toplam	130	100	129	

3.1.7. Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin yerleşim birimi değişkenine göre değerlendirilmesi

Tablo 10'da görüldüğü gibi Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri, yaşamlarının büyük bölümünün geçtiği yerleşim birimine göre farklılık göstermemektedir ($X = 6,553$; $P > 0,05$). Katılımcıların yaşamlarını geçirdiği yerleşim birimi çocuk haklarına ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı etki göstermemektedir.

Tablo 10. Öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Toplam Puanlarının Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Birimine Göre Karşılaştırılması

Yerleşim Birimi	f	%	Ortalama Sırası	sd	p
Köy	14	10,7	59,04	3	,088
İlçe	113	86,9	67,67		
İl	2	1,6	19,00		
Yurtdışı	1	0,8	3,50		
Toplam	130	100		3	

3.1.8. Çocuk haklarına ilişkin görüşlerin teknoloji kullanım durumu ve sıklığına göre değerlendirilmesi

Teknoloji kullanımı yoğunluğu arttıkça katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri daha olumlu olmaktadır. Tablo 11'de görüldüğü gibi Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri, teknoloji kullanım durumuna ve

sıklığına göre farklılık göstermemektedir. ($X= 2,589$; $P >0,05$). Ancak öte yandan öğrenciler açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlarda bilgisayar ve internet kullanımının olumlu etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin açık uçlu sorulara verdikleri bazı yanıtlar aşağıdaki şekildedir:

Soru: Teknoloji (bilgisayar, internet, TV vb.) kullanmak haklarını öğrenmene katkıda bulunuyor mu, örnekler vererek açıklayınız?

Bulunmuyor. Bu yüzden de insanlar bilinçsizce teknolojiyi kullanıyor. Onlara eğitim verilmelidir.-Bilgisayardan bütün bilgilere ulaşıyoruz. En çok bilgi edinebileceğim yer internet ve bilgisayar, gerisi boş.-İnternet ve bilgisayardan öğreniyorum. Televizyon sadece büyük haklarına hizmet ediyor.-Benim için aydınlatıcı bilgileri hep nette buluyorum.

3.2. Çocukların penceresinden çocuk hakları

Bu çalışmada veri toplama aracı olan anketteki 28 maddelik 5'li likert tipi maddenin yanında ayrıca çocuklara açık uçlu sorular da yöneltilmiştir. Bu açık uçlu sorulara verilen yanıtlardan aşağıdaki çıkarımlarda bulunulabilir.

“Çocuk kimdir? Hangi yaş aralığındakilere çocuk denir?” şeklindeki soruya verilen bazı yanıtlar aşağıdaki şekildedir:

0-18 yaş arasındaki yalnız başına gereksinimlerini karşılayamayanlara çocuk denir. 0-18 yaş, ergenliğe geçmemiş olana çocuk denir. 1-12 yaş, 0-16 yaş arası hayat felsefesi oyun olan kişiye çocuk denir.

Katılımcı öğrencilere yöneltilen “Çocuk kimdir? Hangi yaş aralığındakilere çocuk denir?” şeklindeki bir soruya verilen yanıtlara göre çocukların yüzde 40'ı çocukluğun yaş aralığını 0-16 yaş, yüzde 41'i 0-8 yaş olarak tanımlamıştır. Çocukların yüzde 12'si 0-18 yaş cevabını vermiştir. Diğerleri ise 0-6 yaş, 0-12 yaş, 2-12 yaş şeklinde yanıtlar vermiştir. Bu soruya verilen yanıtlar çocukların öğrenim yaptıkları düzeye göre incelendiğinde ise ilköğretim öğrencilerinde bilinçlilik düzeyinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Ortaöğretim öğrencilerinin yüzde 76'sı “Hangi yaş aralığına çocuk denir.” sorusuna 0-8 yaş arası cevabını vermiştir. Bu yanıtın bir nedeni de, bu yaş grubundaki öğrencilerin ergenlik çağına olmaları ve dolayısıyla kendilerini çocuk sınıfına sokmak istemiyor olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Haklarınız ve bu hakları kullanma konusunda en çok hangi kaynaktan bilgi ediniyorsunuz?

Öğretmenlerimden, İnternette, İnternette ve bilgisayardan, İnternette ve rehber hocalardan

Çocukların yüzde 98'i çocuk hakları konusunda en çok bilgi edindiği kaynağı “İnternet” olarak belirtmiştir. Bilgi kaynağı olarak belirtilen diğer kaynaklar ise; “sınıf öğretmeni, rehber öğretmen, okul kitapları, belirli gün ve haftalarla ilgili etkinlikler” şeklinde sıralanmaktadır. Bu soruda televizyon ve radyo gibi seçeneklerin yanıt olarak verilmemiş

olması ilginç bir nokta olarak gözlenmiştir. Buradan radyo ve TV' nin bu konuda kendine düşen görevi gereği gibi yapmadığı sonucu çıkarılabilir.

Çocuklarımız “Çevrenizdeki büyükler çocuk haklarını biliyorlar mı?” sorusuna yüzde 92 oranında “Hayır, bilmiyorlar.” cevabını vermişlerdir.

Çevrenizdeki büyükler çocuk haklarının gerçekleştirilebilmesi için neler yapmaktadırlar?

Çevremdekiler bu konuda hiçbir şey bilmedikleri için hiçbir şey yapmıyor. /Ama herkesin maddi durumu iyi olsa bu konuda eğitim alabilir ve bütün haklarını bilir. /Hiçbir şey bilmiyorlar. Bilseler de “amaaan ” deyip geçiyorlar. /Biraz haber dinleseler de haklar için bişey öğrenseler. Hiç ama hiçbir şey bilmiyorlar..

Çocuklarımız “Çevrenizdeki büyükler çocuk haklarının gerçekleştirilmesi için ne yapıyor?” sorusunu ise “Hiçbir şey yapmıyorlar.” şeklinde yanıtlamışlardır. Bu yanıt bir önceki soruya verilen yanıtla tutarlık olarak yüzde 89 oranındadır.

Okulda ve ders kitaplarında çocuk haklarına yer veriliyor mu?

Okuldaki insanlar bilgili eğitim aldığı için bütün hakları biliyor. /Veriliyor ama vaat etmekten başka şey değil. /Evet ama pratik yok!

Çocuklar ders kitaplarının yüzde 81 oranında çocuk haklarına yer verdiğini belirtmektedirler.Katılımcıların açık uçlu diğer sorulara verdikleri yanıtlardan örnekler aşağıda sunulmaktadır. Bu yanıtlar çocukların saf ve yalın ifadelerini yansıtmaları açısından ilginç yanıtlardır.

Haklarınız çiğnendiğinde ne yaparsınız?

Savunurum. -Hırslanırım. -Üzülürüm. -Mahkemeye giderim.-Yasalara uyar mahkemeye veririm.-Gittiği yere kadar haklarımı savunurum

Siz ülkenin (başbakan, cumhurbaşkanı vb. gibi) üst düzey bir yöneticisi olsaydınız çocuklar için neler yapardınız?

Çocuklara maaş bağladım ve okullara romanlar, kitaplar getirtirdim. -Çocukların mutlu olabilmesi için elimden geleni yapardım. Biz mutlu olamadık bari onlar olsunlar. -Maaş bağladım çocuklara. -Hafta içine de tatil koyardım ve sonra bunun süresini artırırdım. -Karne yöntemini kaldırır başka bir eğitim yöntemi kurardım. -Eğitici tiyatro oyunları, eğlenceler vb. şeyler yapardım. Çünkü; eğitim çok sıkıcı. -Çocuklara daha çok eğlence hakkı için park kurardım. -Çocuklar için televizyonda gördüğüm gibi yaşam merkezleri oluştururum. -Ailelere çocuk sayısınca maaş bağlanmasını sağlarım. Ülkenin ekonomisinin gelişmesi için değişik çalışmalar yapardım. -Halkın dertlerini dinler ve onlara göre hareket ederdim. Bence siyasetçiler bizi dinlemediği için kaybediyorlar.

Geleceğin çocukları haklarını öğrenme ve kullanma konusunda nasıl olmalıdır? Önerileriniz nelerdir?

Geleceğin çocuklarına eğitim verilmelidir. Onlara hakları iyi öğretilmelidir. -Eğitim, eği-

tim, eğitim... -Geleceğin çocukları için her öğrencinin masasında bilgisayar olmalıdır. Derslerine yardım için destek verilmelidir. -Karne yöntemini kaldırır başka bir eğitim yöntemi kurulmalı. -Öğrencilere özgürlükleri için maaş bağlanılmalı. Büyüklerin eline bakmasınlar bakkala gitmek için. -Onlara haklarını bilmeleri için eğitim merkezleri oluşturur ve haklarını aşılarım. -Ders kitabı çıkarırım çocuk hakları ile ilgili.

4. Tartışma, sonuçlar ve öneriler

“Eğer çocuklar için uygun bir dünya yaratılmak isteniyorsa, onların görüşlerinin de alınması gerekir. “Kendileri için neyin uygun olduğunu ancak çocuklar dile getirebilirler.” [14] görüşü temel alınarak yola çıkılan bu çalışmada öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri ilginç sonuçlar ortaya çıkarmıştır. İlköğretim 6-7-8. sınıflar ve lise 1.sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada aşağıda sonuçlara ulaşılmıştır:

- İlk ve Ortaöğretim öğrencilerine göre, “Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçların sağlanması” şeklinde ifade edilen hak en çok kabul gören haktır.
- Öğrenciler “Fiziksel görünüşten dolayı küçük düşürülmeme” şeklindeki hakkı düşük oranda kabul gören bir hak olarak değerlendirmişlerdir.
- Kadın öğrenciler, erkek öğrencilere göre çocuk haklarına karşı daha olumlu bir görüşe sahiptirler. Bu bulguyu destekleyen bir araştırmada cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre çocuk haklarını algılama düzeyleri incelendiğinde; çocuk haklarının değişik boyutlarında kadın öğrencilerin algılama düzeyinin erkek öğrencilerinkine göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır [15].
- Anne ve baba eğitim durumu yükseldikçe öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri olumlu yönde farklılaşmaktadır. Bu durumu destekleyen bir araştırmada anne ve babası okula gitmemiş öğrencilerin, kendi haklarının daha az olduğuna dair bir algıya sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Söz konusu çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %55’inin, babalarının ise %40’nun okula gitmemiş ve/veya ilköğretim mezunu oldukları belirlenmiştir. Bu yüzden ailenin haklar konusundaki bilinçlilik düzeyi çocukların haklarına karşı katılım düzeylerini etkilemektedir.
- Kardeş sayısı arttıkça çocuk haklarına ilişkin görüşler olumlu yönde farklılaşmaktadır. Bu durum kardeşler arası sosyal ilişkilere bağlanmaktadır.
- Ailenin aylık gelir düzeyi onların çocuk haklarına ilişkin görüşleri üzerinde bir farklılığa yol açmamaktadır. Bu noktada uluslar arası çalışmalarda belirtilen maddi durumun hakların algılanması ve katılımın gerçekleşmesi yönündeki etkileri olduğunun belirtilmesi durumu ile çelişmektedir.

- Öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri, yaşadıkları yerleşim birimine göre farklılık göstermemektedir.
- Çocukların teknolojileri kullanım yoğunluğu arttıkça çocuk haklarına ilişkin bakışları olumlu yönde değişmektedir.

Öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre çocuk haklarına ilişkin neden daha az olumlu görüşe sahip oldukları araştırılabilir.
- Çocuk hakları konusunda anne-babalara yönelik eğitimler uygulanabilir.
- Katılımcıların düşük düzeyde kabul ettikleri görüşler ve çocuk hakları konularında, kendilerine yönelik bilinçlendirme amaçlı kısa süreli eğitimler verilebilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde öğrencilerin çocuk hakları eğitimine yönelik olumlu görüş geliştirmesini ve bu görüşlerin okulda ve sosyal yaşamda uygulanmasını hedefleyen eğitim programları geliştirmek için çalışmalar yapılabilir.
- Okulların işbirlikçi bir şekilde çocuk haklarına ilişkin projeler ve etkinlikler düzenlemeleri konusunda gerekli yönlendirmeler yapılabilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı, görsel ve yazılı basın kuruluşları ile işbirliği yaparak öğrencilere yönelik çocuk hakları ile ilgili bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Arkadaş, A. (2009). Ülkemizde Çocuk Hakları Konusundaki Çalışmalar. Uluslararası Çocuk Merkezi V. Ulusal Ana Çocuk Sağlığı Kongresi , 9 Ekim 2009. [Çevrim-içi: [http://www.sosyalpediatri.org.tr/chaklari2\(1\).ppt](http://www.sosyalpediatri.org.tr/chaklari2(1).ppt)] Erişim tarihi: 24 Eylül 2010
- Bianet (30 Ekim 2008). STK'ler Toplandı ve Çocuk Haklarıyla İlgili Sorunları Raporlaştırdı. [Çevrim-içi: <http://bianet.org/bianet/siyaset/110549-stkler-toplandi-ve-cocuk-haklariyla-iligili-sorunlari-raporlastirdi>] Erişim tarihi: 24 Eylül 2010
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (Tarihsiz). Binyıl Kalkınma Hedefleri. [Çevrim-içi: <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248>] Erişim tarihi: 25 Eylül 2010
- Çocuk Hakları Kulübü (Tarihsiz). Babama Berdel Olmak İstemiyorum. [Çevrim-içi: <http://www.cocukhaklarikulubu.org/>] Erişim tarihi: " 20 Eylül 2010
- Çocuk Vakfı Çocuk Akademisi (2010). Çocuk Görüşü Raporu 2010: Sesimizi Kim Duyacak? 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Rapor Dizisi: 1. [Çevrim-içi: <http://www.cocukvakfi.org.tr/Rapor/CocukGorusu-Raporu.pdf>] Erişim tarihi: 15 Mayıs 2010.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (Tarihsiz). Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu: Türkiye 2010. [Çevrim-içi: http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/TR%202010%20MDG%20Report_TR.pdf] Erişim tarihi: 20 Eylül 2010
- Milliyet (23 Kasım 2006). Çocuk pornosu artık sokakta! [Çevrim-içi: <http://www.milliyet.com.tr/2006/11/23/yasam/yas05.html>] Erişim tarihi: 24 Eylül 2010
- Radikal (31 Aralık 2006). Türkiye'nin çocuk karnesi zayıflarla dolu. [Çevrim-içi: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=208807>] Erişim tarihi: 24 Eylül 2010.

- RTÜK (2006). Yayınların İçeriği, Düzenlenmesi ve Denetimi. [Çevrim-içi: http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/icerikgoster.aspx?icerik_id=897cdee9-1a49-45c6-856e-f5a120637ba5] Erişim tarihi: 24 Eylül 2010
- T.B.M.M. Çocuk Hakları İzleme Komitesi (Tarihsiz). Türkiye'de Ulusal Çocuk Forumu ve Çocuk Katılımının Öyküsü. [Çevrim-içi: http://www.cocukhaklari.gov.tr/condocs//yayinlar/cocuk_forumu_kitapcigi.pdf] Erişim tarihi: 24 Eylül 2010
- The World Bank Group (2010). Turkey-Joint Poverty Assesment Report. (TÜİK ve Dünya Bankası, Ortak Yoksulluk Değerlendirmesi Raporu, 2004). [Çevrim-içi: <http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,,contentMDK:20697414~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361712,00.html>] Erişim tarihi: 20 Eylül 2010
- Türk Hukuk Sitesi (2005). Basında Çocuk Hakları Haberleri. [Çevrim-içi: <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=9447>] Erişim tarihi: 24 Eylül 2010
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (Tarihsiz). Çocuk Hakları Konusunda Türkiye'de Yapılan Çalışmalar. [Çevrim-içi: http://www.mfa.gov.tr/cocuk-haklari-konusunda-turkiye_de-yapilan-calismalar.tr.mfa] Erişim tarihi: 24 Eylül 2010
- UNICEF (Tarihsiz). Dünya Çocuklarının Durumu 2005: Çocukluk Tehdit Altında. [Çevrim-içi: http://www.unicef.org/turkey/pdf/_dcd05c1.pdf] Erişim tarihi: 25 Eylül 2010
- Zöğ, D. A. (2008). Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (İstanbul İli Beyoğlu İlçesi Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.